

FOKUS

SPRÅKLYDSANGER MED OPPGAVER

FOKUS E STUMME BOKSTAVER

LESEKURS C STAVSKRIFT

J-lyd med G og LJ

Toril Karstad

GEITER MED SKJEGG

Fokus er delvis utviklet ved hjelp av midler fra Extra-stiftelsen (nå Stiftelsen Dam).
Forsidebildet er tegnet av Melissa Adéle Popkema.

Fokus digital læringsressurs (fokus.no) har flere hefter og digitale oppgaver.

J-LYD MED G

J-lyd med G-vers: sang nr. 62

Tekst og melodi: Toril Karstad, vokal: Helene Flacké, 9. kl.,
komp og opptak: Øyvind Åge Berg, illustrasjon: Lydia Madeleine Popkema, 10. kl.

En gild og gyllen bukk fra Geilo
gikk til geita og ble gift.
Men geita gir ham gift og gips,
har gikt og geiper gyseligg.

Talesymbol:

TUNGERYGG
MOT GANE
STEMME

Oppgave 1: Lytt til sangen mens du følger med i teksten.

Oppgave 2: Se på språklydhuset, og finn J.

Si «j» og kjenn etter uttalen. Forklar for noen hvordan du lager lyden med taleorganene.

Si «j» med hviskestemme. Hvilken lyd blir det?

Hva betyr hjertet i leiligheten?

Forklar for noen om parlydene i leiligheten.

Oppgave 3: Sett ring rundt alle g-er foran i, y og ei i sangen, og si «j»!

Oppgave 4: Les sangteksten.

**Oppgave 5: Finn j-lyden skrevet med G-vikar foran i, y og ei.
Si lyden /j/ mens du tegner ring rundt symbolet.**

lbråkvyeifædgiauvmnsgytupaipkøfeioubystpaiæårsl
mgeivdejæjfvrgyspsaudstyaibssråkvyeifædaavgylngit
upaipkøfeioubyhgistpaiæåsrmeivdejæjfvrgeispsauds
tyargisråkvyeifædlauvnsgytupaipkøfeioubystpaiæåsl
meigeivdejæjfvrgyspsaudstyaiblsrågikvyeifædaung
sgitiupaipkøfeioubystpaiæåsmeidgimrejæjfgispsaul
dstyaigybsråkvyeifædauvmnsgeituplailplkiøfeioegeiub
ystpaigiåsmegylvdejæjfvrgispsaudsyøtyaibnsråkvyeif
ædauvmnsgeitupaipkøfeioubystpaiæåsmeiddejæjfv
gispsaudstyaibssråkvyeifædaugyvmnsgeitupaipkøfeil
uyøbystpaiæåsmeiddejæjfvgeilspaugidstyaibssråkv
eilifædauvmnsgytupaipkøfeioubygystpaiæåsmeidgei
dejæjfvrgispgiudstyaibssrålgivyeifædajuvngimnsgitgygi

Jeg fant _____ stykker.

Oppgave 6a: Skriv j-lyd-ord med G-vikar i stavskrift.

gi

gir

gikk

gikt

gild

gyve

Oppgave 6b: Skriv j-lyd-ord med G-vikar i stavskrift.

gi

gips

gisp

gispe

gyte

gyse

Oppgave 6c: Skriv j-lyd-ord med G-vikar i stavskrift.

gift

gifte seg

geit

gyngje

geipe

giftsmål

Oppgave 6d: Skriv j-lyd-ord med G-vikar i stavskrift.

(gullfarget)

gylden

(mynt)

en gylden

en giwer

(selskap)

et gilde

etegilde

pølsegilde

Oppgave 6e: Skriv j-lyd-ord med G og forstavelser eller endelser i stavskrift.

giftig

gyldig

argi

gyseelig

avgift

utgiwelse

Oppgave 6f: Skriv j-lyd-ord med G og forstavelser eller endelser i stavskrift.

angi

angiweelig

omgitt

tilgi

tilgiwelse

ettergiwende

Oppgave 6g: Skriv j-lyd-ord med G og forstavelser eller endelser i stavskrift.

oppngitt

overgitt

pågikk

utgift

angikk

omgikk

Oppgave 6h: Skriv j-lyd-ord med G og forstavelser eller endelser i stavskrift.

overgitt

forgylt

begi seg

begynne

forgiftet

likegyldig

Oppgave 7: Del opp i stavelser, og tell språklyder i J-lyd med G-verset.

- a) Sett prikk under alle vokaler. Hver prikk markerer en stavelse.
- b) Tegn stavelsebuer under hvert ord.
- c) Skriv antall **språklyder**, rett over hvert ord. Eksempler: Ordet *gikk* har 4 bokstaver, men bare 3 språklyder, for k+k er én lyd. Ordet *og* har 2 bokstaver, men bare 1 språklyd, for g-en er stum og har ingen lyd.

NB: Antall lyder avhenger av dialektene våre. Kjenn etter hvor mange lyder du selv sier!

En gild og gyllen
bukk fra Geilo
gikk til geita
og ble gift.
Men geita gir ham
gift og gips, har
gikt og geiper
gyselig.

Oppgave 8: Les j-lyd-ord med G-vikar, og legg bokstavkort.

1

gi
gitt
gikk
gikt
gild
et gilde
etegilde

2

gikta
gips
gipse
gissen
gyse
gyte
gispe

3

gift
geit
gyve
gynge
geipe
gyllen
geiteskjegg

4

gifte seg
gjestgiveri
giverglede
geitost
gipsfigur
gyngestol
geiterams

Fiestainfantil Phantanus,
Wikimedia Commons, public

Erin Flemming ©

Goat's Beard flower by Bob Embleton, CC BY-SA 2.0,
<https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=108995168>

Rawpixel.com

Oppgave 9: Les historien, og legg merke til j-lyd med G-vikar.

Sett strek under alle ord som har j-lyd med G.

Det var en gang ei ugift geit som skulle begi seg til seters for å gjøre seg feit. Hun gikk over ei gissen og gyngende bru, rett ved gyteplassen til laksen. Der stod laksen gyteklar og ville legge egg. «Tripp, tripp, tripp, tripp», sa det i den gyngende brua. Under brua bodde det et gyselig troll. «Hvem er det som tramper på mi bru?» ropte trollet. «Å, det er den geipende geita som skal til seters og gjøre seg feit!» svarte geita med et gisp. «Nå kommer jeg og tar deg!» skrek trollet og skulle til å gyve løs på geita. «Å, ta ikke meg!» gispet geita. «Jeg skal jo gifte meg med den gilde og gylne geitebukken fra Geilo!» «La gå, da!» svarte trollet oppgitt og likegyldig. «Men jeg tilgir deg ikke hvis du begir deg over gyngebraua mi på nytt!»

Den geipende geita var gyselig redd, men hun trippet videre. På setra gjorde geita seg feit og fin til giftemålet. Hun satt daglig i gyngestolen og øvde seg på å geipe langt og lenger enn langt i retning mot venstre. Hun skulle jo gifte seg med den gilde geitebukken! Det var om å gjøre å geipe så langt det gikk an. Etter noen dager klarte hun å geipe nesten ned på skjegget. Geita var gyselig fornøyd.

Geita gledet seg til å gifte seg. Det skulle bli gildt å få en geitebukk å forgifte! Kanskje hun kunne gi ham gips på bryllupsdagen også? Gift og gift måtte jo høre sammen, det var klart. Men gips? Hun hadde ikke hørt om giftemål og gips før. Men de to ordene passet så fint sammen, så det hørte nok med. Gips med forgylte tegninger på, det måtte vel være fint til bryllupsgildet! En slik gyllenbrun geitebukk måtte nok ha forgylt gips, ja! Den gifteklare geita satte igjen noen gilde geitost på setra og gikk geipende hjemover, mens den gyllengule sola gikk ned bak fjellet.

Denne gangen gikk geita en annen vei, over ei enda mer gyngende bru. Hun plukket både prestekrager, geiterams, fioler og geiteskjegg som hun ville ha i brudebuketten. I morgen skulle det gilde bryllupet stå på Geilo gjestgiveri! Nå trengte hun aldri å betale utgiftene sine mer! Hun skulle få giftering og stå brud! «Hurra, hurra, jeg skal bli gift! Hurra, hurra, jeg skal gi gift!» trallet den geipende geita med tunga nedpå skjegget. Og snipp, snapp, snute, så var første kapittel ute.

I oppgave 10 blir det din utfordring å skrive neste kapittel.

Oppgave 10: Fullfør fortellingen.

Ta en titt på bildet på side 3. Les første kapittel av historien, og fullfør fortellingen. Velg ut minst fire ord fra oppgave 10, og flett dem inn i historien. Lag overskrift.

Oppgave 11: Klipp ut en setning, del opp i ord og pusle. Klipp i bokstaver og pusle sammen. Skriv teksten på konvolutt, og putt brikkene i konvolutt.

En gild og gyllen
bukkk fra Geilo
gikk til geita
og ble gift.

Men geita
gir ham
gift og gips,
har gikt og
geiper gyselig.

Oppgave 12: Fyll inn det som mangler i verset, uten å se etter teksten.

En ___ild og _____en bukk fra
Geilo ___kk til _____ og ble
_____. Men _____ta _____
ham _____ft og _____, har
_____kt og _____per _____lig.

Oppgave 13: Skriv J-lyd med G-verset med stavskrift. Se etter forskriften.

En gild og gyllen bukk fra Geilo
gikk til geita og ble gift.

Men geita gir ham gift og gips,
har gikt og geiper gyselig.

Andreas Karstad 11 år

Oppgave 14: Les j-lyd-ord med G og forstavelser eller endelser.

1

giftig
gyldig
givende
gyngende
utgivelse
begikk
ugift
gyselig

2

angi
omgikk
pågikk
utgift
avgift
avgi
overgitt
overgi seg

3

ettergivende
oppgi
oppgitt
framgikk
overgikk
angikk
begynne
omgitt

4

tilgi
tilgivelse
begi seg
påbegynt
begynnelse
forgiftet
likegyldig
forgylt

T Kjøttelsen, Nasjonalmuseet, CC-BY,
foto: Morten Thorkildsen

Andreas Karstad, 10 år

Theodor Kjøttelsen, Nasjonalmuseet, CC-BY,
foto: Borre Høstland

Oppgave 15: Bøy substantivene i J-lyd med G-verset.

Ubestemt form entall (en, ei, et)	Bestemt form entall (den, det)	Ubestemt form flertall (flere)	Bestemt form flertall (de)
en bukk			
	geita		
	geita		
(ei) gift			
(en) gips		-----	-----
(ei) gikt		-----	-----

Oppgave 16: Bøy verbene i J-lyd med G-verset.

Å skje <i>Infinitiv</i>	Det skjer nå <i>Presens</i>	Det skjedde <i>Preteritum</i>	Det har skjedd <i>Perfektum</i>	Det hadde skjedd <i>Preteritum perfektum</i>
		gikk		
		ble		
	gir			
	har			
	geiper			

Dreamstime.com, CC0

Oppgave 17: Bygg ord. Koble sammen ordene til venstre med ord/endelser fra lista. Let etter 2. ord i høyre kolonner.

gyngje	feber	land
geit	bud	flaske
geite	melk	fisk
gips	fjøs	brun
gyte	ost	lig
gyllen	avl	alder
giwer	ferdig	plass
gifte	ring	beger
gikt	gul	pil
gift	figur	brodd
gyse	maske	flue
geite	stol	gass
gift	slange	sopp
gips	glede	bukk
gyte	mål	elv
geite	ig	tid
gyld	skinn	salve
gift	plate	slange
	land	killing

Oppgave 18: Bygg ord. Koble sammen ordene/forstavelsene til venstre med ordene/orddelene fra lista til høyre.

an	gylt
av	gynne
inn	gynt
ut	gi
opp	givelse
fram	gikk
for	gift
be	gifte
til	giftet
på	gitt
over	giver
etter	giftning
om	gylle
for	givende
ut	
av	
over	
til	

Oppgave 19: Les enkle G-vikar-ord og ord fra andre fokus.

1	2	3	4
gi	kjøkken	hjelm	kikke
hjorten	bøy	ferdig	blank
tjue	gjøk	skifer	geipe
kjøre	skjerf	røy	skifte
skipper	gild	bein	døgnvill
tegne	beregne	gjerde	gjalle
øy	skive	kyndig	hjemme
kjøtt	i hjel	gips	sognene
kirurg	hei	kjeft	sjelden
hjernen	gjest	skjelve	tjære
gikk	pai	flau	kinn
rogn	kysse	sørlig	gang
gjø	skygge	gjorde	skjul
tjor	døgn	bank	størst
bregne	sau	regner	gjerner
skilt	kjevle	en kikk	døgnet
tang	geit	kjapp	kjælen
keivhendt	hjørne	hjem	feire
kjekk	gjørme	rørt	gispe
fregne	onkel	sjakal	mai
gjødde	tjent	gikt	kirsebær
kjempe	skjørt	gjøgler	gjøre
hjerte	regning	beregner	tjeld
sjiraff	vogna	sognet	vanke
gyllen	kjeve	skjorte	løgnen
sang	sløv	sjalu	ferdig
skimte	gjemme	killling	skjegg
vogn	først	tjukk	kikkert
keitet	gift	kjele	gynge
regner	løgn	ting	kjære
gardin	kjeft	gjødsel	mjau

Til pedagogen: Ramsene kan leses på skolen eller hjemme, som repetert lesing. Man kan ha ei ramse per dag. De kan også benyttes sammen med bokstav-/bokstavgruppekort, for å holde ved like de fenomenene man har øvd på tidligere. Ved undervisning individuelt og i grupper, kan lærer diktere fra ramsene, og elevene skriver ordene med bokstavkort. I hel klasse med stasjonsundervisning, kan barna på bokstaveskestasjonen diktere hverandre ord to og to eller tre og tre. Etter for eksempel fem ord bytter man rolle, så alle får skrevet. Eleven som dikterer, farger ordet han har diktert, med lys farge. Slik vet gruppa hvor langt de er kommet til neste økt.

**Oppgave 20: Les sammensatte ord med symboler fra alle fokus.
Pass på å skille mellom skj/sj og kj/k! Husk at de er forskjellige lyder!**

1	2	3	4
likegyldig	kirurgi	tjeldene	sløvhet
tjuefem	gangfelt	blinkende	gjennomkjøring
gjennomskue	vedskjul	oppvartning	førstemann
hjortetakk	gjeldsbrev	skitne	avsetning
modnes	størsteparten	bussjåfør	slakterbutikk
morsom	ihjelslått	redningen	fortnet
partner	kjæledegge	slalåmhjelm	hjertelig
barndom	forgiftning	snertne	ferdiglaget
retningen	lausbikkje	lortete	overgivelse
sjimpanser	svartne	ladning	røykvarsler
gjengjeld	beretning	gjenkjennelig	slafsing
portner	gjenfortelling	skogstjern	nabokirke
hjerTESTans	tjueåttende	overgi seg	børseløp
ettergivende	budne	innsjekking	storhjernen
kjekkas	gardinstang	hjemveien	gartneren
tankegang	kildesortering	kyndighet	kjøretillatelse
kinesisk	hjelppeleier	bevertning	tjuvtitte
beskjeden	kjøkkentrapp	havørn	gjengifte
kjempeflott	bøyning	nisseskjegg	hvetekimer
kortne	tenkepause	plankekjøring	gyngende
tunghørt	ladning	fortauskant	granskau
forstyrrelse	partnere	vitnene	ihjelfrosset
gjemmested	gjensynsglede	snurtne	tjuvstart
kjennetegn	hjørnespark	sengetøy	innretning
hjernerystelse	tilgivelse	barnåler	kinamat
partner	besetningen	utgivelse	gispende
begynnelse	storslegga	kronhjort	gjennomfartsvei
kartbok	ledning	underskjørt	bevertning
brosjyre	svartne	overkjeven	hushjørne

Til pedagogen: Ramsene kan leses på skolen eller hjemme, som repetert lesing. Man kan ha ei ramse per dag. De kan også benyttes sammen med bokstav-/bokstavgruppekort, for å holde ved like de fenomenene man har øvd på tidligere. Ved undervisning individuelt og i grupper, kan lærer diktere fra ramsene, og elevene skriver ordene med bokstavkort. I hel klasse med stasjonsundervisning, kan barna på bokstaveskestasjonen diktere hverandre ord to og to eller tre og tre. Etter for eksempel fem ord bytter man rolle, så alle får skrevet. Eleven som dikterer, farger ordet han har diktert, med lys farge. Slik vet gruppa hvor langt de er kommet til neste økt.

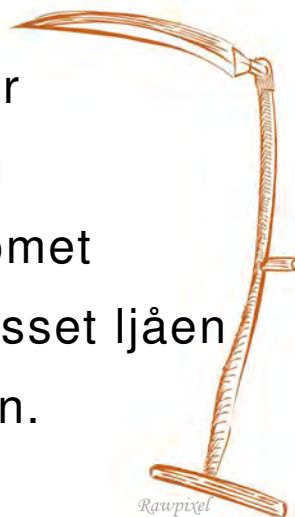
J-LYD MED LJ

J-lyd med LJ-vers: sang nr. 63

Tekst og melodi: Toril Karstad, vokal: Frøydis Haugen, VGS 1,
komp og opptak: Øyvind Åge Berg, illustrasjon: Lydia Madeleine Popkema 10. kl.

Jeg ljuger ikke
når jeg forteller
at Nils fra Ljan
sang så det ljomet
imens han kvasset ljåen
i lyset fra ljoren.

Rawpixel

Oppgave 21: Lytt til sangen, og prøv å lære den.

Oppgave 22: Sett ring rundt alle LJ i sangen, og si «j».

Oppgave 23: Les sangteksten.

Oppgave 24: Skriv j-lyd-ord med LJ i stavskrift.

ljuge

ljome

en ljore

ljå

Ljan

Oppgave 25: Klipp ut en setning, del opp i ord og pusle. Klipp i bokstaver og pusle sammen. Skriv teksten på konvolutt, og putt brikkene i konvolutt.

Jeg ljuger ikke
når jeg forteller
at Nils fra Ljan
sang så det
ljomet
imens han
kvesset ljåen i
lyset fra ljoren.

Oppgave 26: Les j-lyd-ord med LJ, og legg bokstavkort.

1

ljå
ljåen
ljåslått

2

ljuge
ljug
ljome

3

ljomet
ljåblom
ljåblommen

4

ljore
ljoren
ljorestang

Oppgave 27: Fullfør fortellingen.

Ta en titt på bildet på side 20. Les innledningen på historien, og fullfør fortellingen. Velg ut minst to ord fra oppgave 26, og flett dem inn i historien. Lag overskrift.

For mange hundre år siden satt Nils en dag og kvasset ljåen i huset sitt på Ljan. Det var ei enkel hytte med åpent ildsted og ljore i taket, der røyken kunne komme ut. Han sang så det ljomet og prøvde å glemme at røyken sved i øynene og kriblet i halsen. Det ble en måte å ljuge for seg selv på. Han hadde nettopp brukt ljorestanga for å åpne stengselet helt, men lite hjalp det. Det var ljåslått nå. Det høye gresset og kornet skulle slås med ljå. Plutselig hørte han høye stemmer utenfor. Hva var det som stod på, tro?

Oppgave 28: Del opp i stavelser, og tell språklyder i J-lyd med LJ-verset.

- Sett prikk under alle vokaler. Hver prikk markerer en stavelse.
- Tegn stavelsesbuer under hvert ord.
- Skriv antall **språklyder**, rett over hvert ord. Eksempler: *Jeg* har 3 bokstaver, men bare to lyder, for eg er en diftong. Ordet *ljuger* har 6 bokstaver, men bare 5 lyder, for l-en er stum og har ingen lyd.

NB: Antall lyder avhenger av dialektene våre. Kjenn etter hvor mange lyder du selv sier!

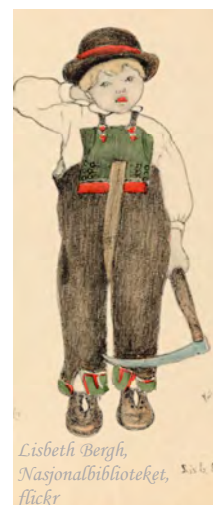
² Jeg ⁵ ljuger ³ ikke

når jeg forteller at Nils

fra Ljan sang så det

ljomet imens han kvasset

ljåen i lyset fra ljoren.

Språklydhus på oslomål inkludert skarre-r og bokstavløse lyder

h

p pp	b bb	f ff v hv (vv)	t tt	d dd	s ss	rt rdt	t t	r rd rdd	(g, j, sh, ch, c) skj sj s rs rds rsj rskj rsk	kj tj k kkj rkj rk	j gj ð hj lj	ng n g	
p ↑ leppe	b ↑ leppe	f ↑ tann	t ↑ tungeblad	d ↑ tungeblad	s ↑ tungeblad	t ↑ tungeblad	t ↑ tungeblad	r ↑ tungeblad	r n rdn ren rden (r han/ r ham/ r den)	kj tj k kkj rkj rk	j gj ð hj lj	ng n g	r rr rd
m mm		lv l ll ld	lv l ll ld	lv l ll ld	n nn nd	ll lv ld lg i rl rdl	n n	bakgom ↑ tunge- spiss	g g g	k kk (c)			drøvel ↑ tunge- rygg

for-gom
↑
tunge-
spiss

r

Vokaler: a e¹ e² e e e i i o o u u y y æ æ ø ø å å

Diftonger: ei ei au au øy øy øy ai ai oi oi

Fokus © Toril Karstad Kreativ Læring

Hjerte symboliserer stemt/ustemt-par. Døra angir artikulasjonssted, der nedre artikulator er aktiv og derfor nevnes først (leppe mot tann).
Bokstaver og bokstavgrupper i liten skrift forteller om språklydens skrivemåter, der stumme bokstaver regnes som del av grafemet.